

حقوق و مدیریت ثبت اختراع (۱)

ذبیح . . . اولاد *

حقوق و مدیریت ثبت اختراعات از جمله مباحث اساسی مربوط به حقوق مالکیت معنوی است که برای جمهوری اسلامی ایران نیز بعنوان یکی از اعضای « کنوانسیون پاریس در حمایت از مالکیت صنعتی » (۱۸۸۳) حائز اهمیت میباشد . مقاله حاضر بر مبنای گزارشی است که در کنفرانس جولای ۱۹۹۶ کشورهای آسیا و اقیانوسیه توسط آقای هانز باردل (Heinz Bardehle) وکیل ثبت اختراعات آلمان در سریلانکا - کلمبو ارائه گردیده و طی آن به بحث و بررسی پیرامون ضرورت و روشهای ثبت اختراع ، سیستمهای موجود ثبت اختراع ، مکانیزمهای مربوط مورد عمل توسط کشورهای در حال توسعه و بهترین مکانیزمهای موجود در برخی کشورهای توسعه یافته ، اشکالات و پیشنهادهای بهبود کار پرداخته است .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

مقدمه :

چرا ما به یک سیستم ثبت اختراع نیازمندیم ؟ دلیل ساده برای اینکار عبارت از تجربه ای است که بر مبنای آن برای توسعه و پیشرفت یک محصول جدید سرمایه گذاری متناسب با آن یا عبارت بهتر فراهم نمودن پول و نیروی انسانی نیز ضرورت دارد . هنگامیکه این محصول جدید بطور موفقیت آمیز به بازار عرضه می شود خیلی زود رقبای جدید که میخواهند به نحوی نقش خود را در بازار حفظ

نمایند شروع به تقلید و کپی برداری خواهند کرد. این رقیب که کپی برداری می‌کند بر راحتی می‌تواند قیمت فروش تولید کننده اصلی را کاهش دهد زیرا تولید کننده بایستی هزینه های تکمیل و تحول محصول را نیز تقبل کند. رقیب مذکور می‌تواند هزینه های توسعه و تکمیل را پس انداز نماید بنحویکه همواره قیمتی که او عرضه می‌نماید بمراتب کمتر است. راه حل این معضل حمایت از محصول جدید بوسیله حقوق ثبت اختراع است که تاثیر آن عبارت از حمایت از سرمایه گذاری است. بدون سرمایه گذاری پیشرفتی در تکنولوژی حاصل نخواهد شد، بدین معنی که عدم حمایت از سرمایه گذاری منجر به خفه کردن یا فشردن گلوگاه سرمایه گذاری خواهد شد.

بنابراین یک سیستم ثبت اختراع عملی پیش شرطی برای سرمایه گذاری و پیشرفت تکنیکی است.

روشهای ثبت اختراع:

سیستم ثبت اختراع میتواند بر دو روش مختلف استوار باشد:

الف - روش شکلی

ساده ترین روش عبارت از بررسی صرفاً اداری و شکلی اظهارنامه ثبت اختراع است. تمام کاری که در این روش یا مرحله انجام می‌شود عبارت از کنترل ارائه صحیح و درست اظهارنامه است. این سیستم ثبت ساده می‌باشد.

ب - روش ماهوی.

در کفه دیگر ترازو پیچیده ترین سیستم عبارت از بررسی کامل اظهارنامه مشتمل بر رسیدگی ماهوی است، یعنی جستجوی حق تقدم (اختراع یا ثبت) و بررسی فنی و تکنیکی قابلیت ثبت اختراع مشتمل بر ابداعی و اختراعی بودن آن.

ماحصل ونتیجه این روش کار که معمولاً با گفتگوی دو جانبه با متقاضی ثبت بعمل می‌آید عبارت از اتخاذ تصمیمی است که توسط اداره ثبت اختراع در رابطه با

صدور گواهی اختراع یا رد کامل اظهار نامه یا بخشی از آن انجام می شود .
امید است که در مرور این دو روش ، یعنی سیستم ثبت یا سیستم بررسی ماهوی ،
تصویری از بهترین انتخاب ممکن برای وضعیت اقتصادی کشور ارائه شود :

۱ - بررسی کامل (جستجو و رسیدگی ماهوی)

این روش کار مستلزم جستجو برای حق تقدم و خصوصاً بررسی قابلیت ثبت اختراع از جهت بدیع بودن و اختراعی بودن آن و اتخاذ تصمیم نهائی است .
در مجموع می توان فرض نمود که این سیستم رضایت بخش ترین سیستم است زیرا یک حق اختراع در حقیقت بایستی یک اختراع درست و واقعی که معیارهای قابلیت ثبت را که توسط قانون وضع گردیده دارا باشد و منعکس نماید. این امر معقول و منطقی نخواهد بود که ما برای اختراعاتی که جدید نیستند گواهی اختراع صادر کنیم و بدینوسیله امکان تداخل رقابت را فراهم نمائیم .

این روش توسط کشورهای بیشماری که دارای ادارات بزرگی برای مدت زمان این روش توسط کشورهای بیشماری که دارای ادارات بزرگی برای مدت زمان طولانی بوده اند ، اجراء گردیده است . بعنوان مثال کشورهای چین ، انگلیس ، سوئد ، آلمان ، اتریش ، چین و امثال آن . همچنین این سیستمی است که توسط اداره ثبت اختراعات اروپا در مونیخ پذیرفته شده است .

درخصوص این سیستم بایستی اظهار نظرات ذیل بعمل آید :

الف) اختراعاتی که تحت سیستم بررسی کامل منتهی به صدور گواهی میگردند از امنیت مطلق برخوردار نیستند . این اختراعات چه بسا معمولاً در همه کشورها نزداداره یا دادگاههای مربوطه مورد اعتراض و جدل واقع شوند . تجربه نشان میدهد

که معمولاً "گزارشهای جستجوی حق تقدم اختراع کامل نیستند، مخصوصاً" در رابطه با نشریات مندرج در گاهنامه‌ها که از نظر سیستماتیک در مقایسه با ثبت اختراعات از درجه کمتری برخوردارند، این امر مشهود می‌باشد. بنابراین در مجموع این قضیه ممکن است حق تقدمی که در اثنای کار مورد بررسی و توجه واقع نشده است متعاقباً مورد توجه و بررسی واقع شود و این امکان را فراهم آورد که اختراع توسط اداره و یا دادگاه لغو و ابطال گردد.

ب) همچنین ممکن است در برخی از موارد اختراعی که در یک کشور منتهی به صدور گواهی گردیده است در کشور دیگر از این امتیاز برخوردار نگردد. دلیل این امر آن است که حق تقدمی که در یک کشور مورد ملاحظه واقع شده ممکن است متفاوت از حق تقدمی باشد که در کشورهای دیگر رعایت می‌شود و یا اینکه بطور ساده ممیز یا کارشناسی که پرونده به او ارجاع می‌شود عقیده و نظر مختلفی نسبت به ممیز یا کارشناس کشور دیگر راجع به بدیع بودن و یا جنبه اختراعی داشتن موضوع دارد.

بدین ترتیب هنگامی که یک اظهار نامه جهت اختراعی در کشورهای مختلف که اظهارنامه‌های اختراعی را بطور ماهوی بررسی می‌کنند به ثبت می‌رسد، این سیستم لزوماً منتهی به نتایج واحد و یکسان نمی‌گردد (بعبارت دیگر ممکن است نتیجه یک اظهارنامه واحد برای اختراعی واحد در کشورهای مختلف که بطور ماهوی اظهار نامه را رسیدگی نموده اند مختلف باشد).

دلیل اصلی اینکه چرا بسیاری از کشورهای صنعتی که دارای سیستم بررسی می‌باشند به این سیستم علاقه مندند عبارت از این است که: بررسی کامل اظهارنامه ثبت اختراع، فرض ارزش و اعتبار آنرا می‌رساند بطوریکه دارنده یا مالک اختراع می‌تواند به اختراع خود تکیه نموده و ناقض حقوق خود را بدون آنکه نیازی به اثبات آن در دادگاه مربوطه باشد تحت تعقیب قرار دهد. مزیت دیگر سیستم بررسی

آن است که کلیه گواهیهای اختراع صادره پس از انجام بررسی، حقوق خاصی را با توجه به موضوع مربوطه اعطاء می کنند که موجب و قابل توجیه می باشند. سوم آنکه کلیه رقبا می توانند تلاشها و اقدامات خود را براساس اختراعات بررسی شده موجود تنظیم نمایند. برخلاف اختراعات بررسی شده، اختراعاتی که صرفاً ثبت می گردند (بدون بررسی) به جهت عدم بررسی به میزان قابل توجهی موضوعات غیر قابل حمایت را تحت پوشش قرار می دهند. این امر مسئولیت ارزیابی اختراعات ثبت شده (خصوصاً ارزش و اعتبار آنها) را به دوش رقبا منتقل می کند. این ارزیابی در رابطه با هر اختراع ثبت شده به تعداد پیشتازان فعالی که در رشته های فنی مربوطه فعالیت دارند توسط رقبا انجام می گردد، و حال آنکه یک اداره ثبت اختراع بررسی کننده بعنوان مرجع و مقام اصلی در اجرای این ارزیابی فعالیت دارد. نتیجتاً سیستم ثبت منتهی به انتقال مسئولیت یا بارسنگینی از تمام پیشتازان تجاری فعال بدوش اداره ثبت اختراع بررسی کننده در کشورهایی که دارای چنین سیستمی هستند، می گردد.

مع الوصف نمی توان انکار نمود که این سیستم بررسی، تلاش و کوششهای فراوانی را اقتضاء می کند که عمده ترین آنها از این قرار است:

الف) - سیستم بررسی کامل بمنظور تحت پوشش قرار دادن کلیه رشته های تکنولوژی مستلزم تعداد زیادی پرسنل آموزش دیده و متخصص در سطوح بالاست لازم بذکر است که مقررات PCT (Patent Cooperation Treaty) معاهده همکاری ثبت اختراع، حد اقل تعداد یکصد نفر را پیش بینی نموده است. البته این حداقل تعداد لازم است و سه اداره بزرگ ثبت اختراع کشورهای ایالات متحده آمریکا، ژاپن و جامعه اروپا بیش از یکهزار ممیز دارند. لازم است ممیزان کاملاً افرادی لایق و شایسته باشند زیرا آنها مسئول تصمیماتی هستند که راجع به اعطای گواهی اختراع بعمل می آید. همین ممیز است که بطور متناوب،

بعجز در اداره مربوطه جامعه اروپا، کار جستجو (Search) و بررسی را انجام می‌دهد.

ب) - این سیستم دارا بودن مجموعه‌ای از اختراعات طبقه بندی شده را لازم و ضروری می‌گرداند. باید بخاطر داشت که سابقه PCT حد اقل به سال ۱۹۲۰ بر می‌گردد. طبقه بندی فنی اختراعات بالغ بر ۱۰۰۰/۱ عنوان است.

اداره‌ای مثل اداره ثبت اختراعات اروپا در لاهه (هیأت مدیره عمومی تحقیق و جستجو) هر ساله حدود یک میلیون مدرک دریافت می‌کند که بایستی طبقه بندی شوند. نزدیک به دو هزار نفر در دپارتمان مذکور در لاهه فقط به این کار مشغولند که وضعیت اختراع و گزارشهای جستجو را تعیین و ترسیم نمایند.

تکنولوژی اطلاعات و پایگاههای اطلاعاتی حائز اهمیت بیشتری هستند و درعین حال حاکی از سرمایه گذارهای هنگفتی میباشد که به چند میلیون مارک آلمان بالغ می‌گردد.

در این راستا است که بدرستی برخی از کشورهای اروپائی ترجیح می‌دهند بعوض استخدام پرسنل و متعهد شدن به هزینه های قابل توجه، با اداره ثبت اختراعات اروپا قرارداد فرعی منعقد نمایند. کشورهای فرانسه، بلژیک، هلند و یونان شاهد مثال انعقاد چنین قراردادهای فرعی با اداره ثبت اختراعات اروپا می‌باشند.

کشورهای دیگر یا بواسطه عرف و سنت و یا بواسطه پذیرفتن و تقاعد شدن کار جستجو را خودشان ادامه داده یا می‌دهند، شاهد مثال این کشورها عبارتند از:

آلمان، انگلیس، اتریش، سوئد و حتی ایرلند. این یک انتخاب سیاسی است که هر کشوری باید انجام بدهد.

ج) - تصمیمات اتخاذ شده توسط ممیزان بایستی قابل تجدید نظر باشد. بنابراین لازم است مکانیزمی برای تجدید نظرها در نظر گرفته شود و چنانچه قانون کشور اقتضاء نماید اعتراض یا فسخ و ابطال توسط اشخاص ثالث، که ممکن است مراحل

کار اداری در داخل اداره مطرح باشند (مانند مورد اداره ثبت اختراع اروپا) و یا اینکه توسط دادگاههای ویژه استماع گردند (مانند آلمان یا انگلیس) ، بعمل آید . نمی توان انکار کرد که چنین سیستمی نیروی انسانی ، مواد و منابع مالی قابل توجهی را اقتضاء می کند . بنابراین با اعتقاد ما این سیستم ، سیستم مناسبی برای کشورهای در حال توسعه و یا کشورهایی که نسبت به مالکیت صنعتی مبتدی و جدید هستند ، نمی باشد . راه حل های دیگری وجود دارند که قبلاً" مؤثر بودن آنها به اثبات رسیده و ارزاتر هستند و اجرای آن نیز ساده تر می باشد .

۲ - سیستم بدون بررسی ماهوی اما همراه با جستجوی حق تقدم

این سیستم بسیار ساده تر از سیستم قبلی است زیرا هیچگونه بررسی راجع به جنبه نوآوری داشتن یا اختراعی بودن آن انجام نمی شود .
 بنابراین معمولاً" بطور طبیعی گواهی اختراع صادر می شود و چون هیچگاه تصمیمی مبنی بر رد تقاضا اتخاذ نمی شود مکانیزمی برای تجدید نظر اداری یا قضائی علیه چنین تصمیمی ضروری نیست . لذا در رابطه با ابزارها و منابع بکار گرفته شده این امر منتهی به صرفه جوئی های قابل توجهی خصوصاً" در رابطه با کارکنان می گردد .
 بدیهی است ورقه های اختراعی که بدون هیچگونه تضمین نسبت به جدید بودن یا اختراعی بودن آن صادر گردیده قابل ارزیابی از جهت ارزش و اعتبار از سوی دادگاهها خواهند بود .

در اینجا بایستی اظهار نظرات ذیل بعمل آید :

الف) - با وجودیکه تحت این سیستم بررسی ماهوی انجام نمی شود ، متقاضی ، گزارش جستجوی وضعیت اختراع را (از جهت حق تقدم ثبت و ...) دریافت می دارد . البته این گزارش بایستی منتشر شود و در اختیار عامه قرار گیرد . بنابراین

متقاضیان، مانند هر فرد ذریبط دیگر می‌توانند خودشان ایده و طرز فکری را نسبت به ارزش و اعتبار اختراع بدست آورند (در صورت لزوم با کمک و کیل ثبت اختراع) و بدین ترتیب تصمیم بگیرند که آیا اظهارنامه را بایستی در کشورهای دیگر نیز به ثبت برسانند و یا اینکه جریان کار حقوقی را آغاز نمایند و یا آن را انجام ندهند.

در حقیقت بندرت اختراعات مهمی پیدا می‌شوند که در کشورهای متعددی که در برخی از آنها بررسی کامل انجام می‌گردد، ثبت نشده باشند. بدین ترتیب ارزیابی که توسط کشورهای دارای سیستم بررسی کامل انجام می‌گردد این امکان را فراهم می‌آورد که نظری راجع به اختراعات مربوطه بدست آید.

در این رابطه میتوان کشورهای عضو سازمان ثبت اختراعات اروپا را بعنوان مثال ذکر کرد زیرا برخی از آنها بررسی کامل را انجام می‌دهند (مانند آلمان) و برخی دیگر چنین نمی‌کنند (مانند فرانسه).

چنانچه اظهارنامه ای در هر دو کشور، یعنی کشور عضو که اظهارنامه های ثبت اختراع را بطور ماهوی بررسی نمی‌کند و نیز اداره ثبت اختراعات اروپا به ثبت برسد، متقاضی معمولاً این امکان را دارد که گزارش بموقع راجع به انعقاد قرارداد را بهمراه گزارش بررسی که توسط اداره ثبت اختراع اروپا بعمل می‌آید، بخواهد.

ب) - این حقیقت که بررسی ماهوی انجام نگرفته به این معنی نیست که ادارات نمی‌توانند موارد زیر را انجام دهند:

- یک بررسی اداری صرف جهت انطباق مورد با شروط یا الزامات شکلی که اساساً مربوط به ارائه اظهارنامه بصورت استاندارد و پرداخت هزینه ها می باشد.
- بررسی فنی تر شامل رسیدگی نسبت به اینکه اظهارنامه، مربوط به موضوعی می شود که مخالف اخلاق یا سیاست عمومی نیست و با ضرورت اتحاد و یکپارچگی اختراع سازگار و منطبق است.

بطور خلاصه این سیستم به ترتیب تقدم زمانی متشکل است از:

■ بررسی شکلی .

- بررسی جهت تعیین اینکه اختراع ادعا شده مخالف نظم یا اخلاق عمومی نیست و لزوم وحدت و یکپارچگی اختراع رعایت شده است .
- جستجوی حق تقدم و متعاقب آن انتشار گزارش جستجو .
- و سرانجام صدور ورقه اختراع (گواهی اختراع) .

اما آیا این سیستم قابل انتقال به کشورهای درحال توسعه یا کشورهای که درحال برپانمودن ادارات ثبت اختراع کاملاً جدید هستند میباشد ؟

حقیقتاً باید گفت که همواره به طبقه بندی عظیمی از مجموعه اختراعات ثبت شده، کارمندانی که کار تحقیق و جستجو را انجام دهند و ظرفیت بالائی از امکانات کامپیوتری نیازمندیم .

کشورهای متوسط و درحال توسعه بطور عام فاقد ابزارهای برپائی چنین امکاناتی هستند . البته برخی کشورهای درحال توسعه وجود دارند که کار تحقیق و جستجو را رسماً پذیرفته اند و حتی به اظهارنامه ها بصورت ماهوی رسیدگی می کنند ولی بی پرده باید سؤال کرد که آیا واقعا این نحو نزدیکی به موضوع معقول و منطقی البته وایپو (WIPO) * خدماتی را به کشورهای درحال توسعه عرضه می نماید که امکان اجرای جستجو و تحقیق را فراهم می آورد . درحقیقت وایپو برای کشورهای عضو بعنوان بخشی از همکاری توسعه قرارداد کار منعقد می نماید . اما ظرفیت سالانه این کار تنها محدود به چند صد جستجو است . بنابراین درحال حاضر برای وایپو مقدور نیست که این قبیل وظایف را در سطح وسیعی انجام دهد . شایان ذکر است که فرانسه ، تا سال ۱۹۶۸ فاقد هرگونه سیستم جستجو و بررسی بود اما این امر مانع صنعتی شدن این کشور در سطح بالا نگردید .

ج) - سیستم ثبت ساده .

در این سیستم صدور گواهی اختراع فاقد مشخصه جستجو برای تعیین حق تقدم و بررسی ماهوی است . لذا چیزی که باقی می ماند عبارتست از :

■ بررسی شکلی

■ بررسی به منظور محو کردن و از بین بردن اختراعاتی که مخالف نظم یا اخلاق عمومی است .

■ و صدور گواهی اختراع و انتشار آن .

بنابراین ، در این سیستم ، گواهی اختراعات صادره متضمن تضمین نسبت به بدیع بودن یا جنبه اختراعی داشتن نمی باشد .

بدین جهت بر اساس این سیستم لازم است قانون ایجاب نماید که در صورت شکایت و دادخواهی (در رابطه با بطلان و بی اعتباری و یا نقض حقوق) دارنده حق اختراع باید جستجو برای تعیین حق تقدم اختراع را ارائه نماید .

چنین جستجوئی یا از طریق واپیو ، در رابطه با کشورهای در حال توسعه ، یا مستقیماً در یکی از ادارات ثبت اختراع که بطور مناسبی مجهز به تجهیزات باشد، مانند اداره ثبت اختراعات اروپا در لاهه که کار جستجو برای اشخاص ثالث را می پذیرد انجام می شود .

بطور کلی شکایت یا دادخواهی حق اختراع در کشورهایی که دارای سیستم ثبت ساده می باشند متناوب نیست و راه حل پیشنهادی در حل قضیه را آسان می سازد و دادگاهها را به ابزارهای تصمیم گیری آگاهانه راجع به حقایق امور تجهیز می گرداند . این امر بطور قابل توجهی آمار جستجوهای را که باید انجام شوند محدود می نماید . اختراعات دیگر تا آنجا که مورد جدل و سؤال و مباحثه واقع نشده اند از طی کردن رویه طولانی و گران قیمت برای اداره و متقاضی حق اختراع معاف گردیده اند .

به اعتقاد نگارنده این سیستم انعطاف پذیر، کم هزینه و بطور کامل قابل توصیه به کشورهای در حال توسعه می باشد.

بدیهی است که این سیستم منعی را برای کشوری که می خواهد مجموعه ای از ثبت اختراعات را تنظیم نماید ایجاد نمی کند، مثلاً در زمینه هایی که برای اقتصاد ملی مهم است.

امکانات پیشرفته از قبیل دیسک های نوری و فشرده (CD - ROM) و پایگاههای اطلاعاتی بطور وسیع امکان انجام جستجو را فراهم می سازند. اما این موارد بطور سیستماتیک و منظم انجام نخواهند شد و بخشی از روش کار تضمین حق اختراع را پوشش نخواهند داد. مضافاً بر اینکه، وایو این سیستم را در جایی توصیه می کند که به اعتقاد آن نیروی انسانی و منابع مالی و سایر امکانات فراهم شده در کشور مناسب و کافی تشخیص داده می شود. هدف، عبارت از برپایی ادارات ملی است که در عین اینکه متضمن هزینه ای معقول و منطقی هستند، مؤثر و کارآ نیز باشند به اعتقاد نگارنده به نفع همه است (به نفع اداره ثبت اختراع، متقاضیان اختراع، رقبای و عموم در سطح وسیع) که حداقل در آغاز کار به جای ایجاد پیچیده ترین و گرانترین سیستمها که ممکن است متضمن هزینه های زیاد بوده و اعمال مدیریت در آن توأم با پیچیدگی و دشواری باشد، سیستمهای ساده ای را داشته باشند.

پښتونستان د علومو او مطالعات فریښی
پرتال جامع علوم انسانی